

СИМВОЛІЧНА ПОЛІТИКА

УДК 32.81'272:001.8:34

Савойська Світлана Василівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних наук
Київського національного університету будівництва і архітектури

РАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті досліджується раціональний та ірраціональний підходи до аналізу мовної політики у галузі мовного законодавства. Автор розглядає нормативно-правове забезпечення функціонування і розвитку мов національних меншин та української мови як державної у незалежній Україні.

Ключові слова: мовна політика, раціональний та ірраціональний підходи, галузь, законодавство, нормативно-правове забезпечення, національні меншини, українська мова, незалежна Україна.

Мовну політику у сучасній Україні доцільно розглядати з позиції її раціональності та ірраціональності. Конструктивні і деструктивні підходи до здійснення мовної політики у галузі мовного законодавства забезпечували законодавчі акти. Окремі з них заслуговують на особливу увагу – це закони України «Про національні меншини в Україні», «Про освіту», «Про інформацію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про рекламу», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про мови в Українській РСР» (1989 р.); «Державна програма розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року» (1990 р.); «Комплексні заходи щодо всебічного розвитку і функціонування української мови» (1991 р.); Конституція України, яка Статтею 10 закріпила державність української мови (1996 р.); Рада з мовної політики при Президентові України (1997 р.), «Комплексні заходи щодо всебічного розвитку і функціонування української мови» (1997 р.), Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, місцевого самоврядування та використання її у навчальних закладах України (1999 р.); Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» (1999, 2003 рр.); Рішення Конституційного Суду України щодо відповідальності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» (2000 р.); постанова Кабінету Міністрів України від 21. 06. 2000 року № 1004 «Про внесення змін і доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 08. 09. 1997 р. № 998 «Про затвердження комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови»; Програма розвитку і підтримки української культури у м. Севастополі, забезпечення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя міста (1997 р.); постанова Верховної Ради України (2003 р.) Про парламентські слухання на тему: «Про функціонування української мови в Україні»; Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 рр.; постанова Верховної Ради України 2008 р. Про парламентські слухання на тему: «Функціонування державної мови в Україні»; закон «Про засади державної мовної політики (2012 р.)» та інші.

Окремі аспекти проблеми аналізували такі учені, як Б.Баурінг, О.Биков, Л.Масенко, В.Мойсик, В.Северинюк, М.Товт та ін. На думку учених, мовна політика у СРСР мала ірраціональний характер. Під гаслами боротьби з «малоросійським сепаратизмом» та «українським буржуазним націоналізмом» знищувалася мовно-культурна ідентичність українців, а бажання останніх зберегти українську мову розглядалося як прагнення до

державної незалежності. Така мовна політика була перенесена у незалежну Україну, де, як і у радянську добу, мали місце обмеження щодо використання української мови з метою її поступового витіснення з усіх сфер суспільного життя. Уже з середини 90-х рр. минулого століття нова влада робить усе від неї залежне, аби у міських комунікаціях, масовій культурі, інформаційному просторі, освіті, церкві продовжувала домінувати російська мова.

Раціональну мовну політику забезпечувало ряд нормативно-правових актів, серед яких велике значення має Закон «Про мови в Українській РСР». За своїм призначенням цей закон покликаний регулювати суспільні відносини у площині всебічного розвитку і використання української мови як єдиної державної та інших мов національних меншин. Стаття 2 цього Закону визначає, що державною мовою в Україні є українська мова, якій забезпечується всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя країни. Усі державні, місцеві, партійні, громадські органи, підприємства, установи й організації за положенням цієї Статті створюють необхідні умови для вивчення української мови та поглибленого оволодіння нею. Разом із тим, Стаття 3 Закону про мови забезпечує розвиток мов національних меншин, які можуть використовуватися поряд з українською у роботі державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, що розташовані у місцях проживання більшості громадян інших національностей (міста, райони, сільські й селищні ради, сільські населені пункти, їх сукупність). У цілому до змісту цього положення можна поставитися схвально, якщо не врахувати ту обставину, що у цій статті не указані ті місця, де компактно мешкають громадяни. У цьому контексті варто наголосити, що громадяни іншої національності, зокрема греки, некомпактно мешкають на Донеччині, угорці – на Закарпатті, румуни – Буковині, росіяни компактно мешкають лише на тепер уже анексованому Росією Кримському півострові і т. п. Чому у цьому законі не було указано місць компактного проживання національних меншин? А насамперед тому, що цей закон розробляла і ухвалювала Верховна Рада УРСР, яка не була зацікавлена, щоб українська мова мала сильні позиції, посіла належне місце в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя країни і при цьому була ще й захищена. Тим більше, якщо врахувати становище української мови в СРСР і ставлення до національної культури етнічних українців КІРС. У зв'язку з цим мовами міжнаціонального спілкування, за цим законом, є українська та російська. З цією нормою тісно пов'язані й інші статті закону про мови, зокрема Стаття 11, яка зазначає, що мовою діловодства й документації поряд із українською мовою може бути будь-яка національна мова більшості населення даної місцевості [6].

А яка мова у цьому випадку могла бути національною, якщо у СРСР розвиток мов національних меншин було практично загальмовано? Звичайно, що функцію ділової і національної мови, а також мови освіти, в основному виконувала російська мова, яка була мовою з'їздів, сесій, конференцій, засідань, зборів, нарад тощо. Вступні ж іспити абітурієнти складали українською мовою лише у тому випадку, коли вони вступали на спеціальність української філології, в усіх інших випадках – російською мовою, якою і проходилося навчання практично в усіх навчальних закладах України, якщо не брати до уваги єдину україномовну школу, яка існувала у районі міста, і тих шкіл, які існували у сільській місцевості, де російською мовою місцеве населення не володіло. Таку мовну політику по праву можна назвати ірраціональною тому, що згідно з постановою Верховної Ради України «Про порядок введення у дію Закону «Про мови в Українській РСР» статті 13 («Мова технічної і проектної документації»), 25 («Мова виховання та одержання освіти»), 26 («Мова виховання у дитячих дошкільних установах»), 27 («Мова навчання і виховання у загальноосвітніх школах»), 28 («Мова навчання у професійно-технічних училищах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах»), 29 («Вступні іспити з мови») вводилися у дію протягом десяти років [10].

Отже, раціональна мовна політика була сконцентрована на конструктивних діях, завдяки яким було ухвалено цілу низку розпоряджень і наказів, які стосувалися виконання

закону «Про мови в Українській РСР», а також утвердження, розширення функціонування української мови. Тобто, – це наказ Мінвузу № 277 від 04. 12. 89 р., де було накреслено заходи щодо введення у дію цього закону і конкретні пропозиції щодо дій кожного навчального закладу в умовах поширення сфери використання української мови; наказ Мінвузу № 5 від 09. 01. 90 р., який визначав додаткові заходи щодо впровадження «Закону про мови в Українській РСР» у системі Мінвузу; лист Управління вищої освіти України ректорам вищих навчальних закладів (далі ВНЗ), у якому запропоновано організувати вечірні курси для вивчення української мови [8]; рішення колегії Мінвузу № 12 – 2/210 від 26. 12. 90 р. «Про стан впровадження Закону про мови». Таку кількість різних документів було спрямовано на впровадження Закону «Про мови в Українській РСР», що є одним із найважливіших стратегічних напрямів на шляху до відродження національної школи, вільного розвитку української мови, а також мов національних меншин. З метою забезпечення реалізації Закону УРСР «Про мови в УРСР» та створення необхідних умов для всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільно-політичного життя країни Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову від 12. 02. 1991 року № 41 «Про Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в УРСР на період до 2000 року», для виконання якої Рішенням колегії Міністерства народної освіти 22. 05. 1991 р. було ухвалено Комплексний план. Державна програма передбачала виконання таких завдань: забезпечити всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільно-політичного життя як державної і як мови міжнаціонального спілкування в Україні; з метою задоволення національно-культурних потреб учнів та студентів різних національностей України розширити мережу шкіл, класів, груп у ВНЗ для отримання освіти рідною мовою; запровадити вивчення кримськотатарської мови у школах з 1991 року, болгарської – з 1993 року, гагаузької та новогрецької – з 1995 року, а також підготувати для цього навчально-методичні матеріали (навчальні плани, програми, підручники, методичні посібники); здійснити поступовий перехід на навчання українською мовою у вищих і середніх навчальних закладах тощо [3].

За прогнозом І.Діяка, мовна політика у плані надання російській мові державного статусу є непродуманою та ірраціональною. Така політика, на думку ученого, буде останнім ударом по українській мові й завершенням вікового процесу перетворення українців на малоросів» [4]. Про ймовірні наслідки такого кроку висловився тодішній Голова Верховної Ради України О. Мороз, наголосивши, що такі заяви найвищих осіб державної влади мають вплив на характер і темпи впровадження в Україні української мови як державної. І, як наслідок, – темпи переведення шкіл на україномовний режим сповільнилися. Цим скористалися місцеві органи влади Луганської області, які 09. 12. 1994 р. на місцевому рівні ухвалили рішення про надання російській мові статусу офіційної поряд із державною українською. З часом це рішення було спростоване й скасоване Верховною Радою. Але заяви подібного характеру посіяли ірраціональне зерно, яке у майбутньому дало про себе знати [9].

Комунікативний аспект мовної політики має свої особливості і своєрідну наповненість, яка відзначалася різноманітністю мовного законодавства у кількісному і якісному відношеннях. Це пояснюється тим, що молода незалежна держава потребувала як внутрішніх, так і зовнішніх змін, а також визнання на міжнародному рівні. А це вимагало укладання нових угод та ухвалення нових рішень. За цю роботу відповідав комунікативний підхід до здійснення мовної політики. Згодом було видано указ экс-Президента України Л.Кучми «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» від 12. 09. 1995 р. № 832 / 95. Закон запропонував розробити концепцію реформування вищої освіти на перехідному етапі до ринкової економіки та проаналізувати кадрове забезпечення в усіх регіонах країни. Враховуючи ситуацію, що склалася у галузі освіти, 23. 03. 1996 року було внесено зміни й доповнення до Закону УРСР «Про освіту», який завершив основний етап формування нормативно-правової галузі в її системі. Цей Закон перебудував усю систему освіти, починаючи з дошкільного виховання і завершуючи підвищенням кваліфікації

дипломованих спеціалістів. Було видано біля 80 навчальних програм та передбачено створення навчальних закладів майбутнього: університетських комплексів, профільних академій, регіональних університетів тощо. Умовами прийому на перший курс вищих закладів освіти України (наказ Міносвіти України від 29. 01. 96 року № 2) було передбачено, що всі вступники, яких було атестовано з української мови, повинні скласти іспит з цієї дисципліни у формі твору або диктанту [7, с. 6].

Раціональність дій та узгодження позицій помічаємо при розробці законодавчих актів, які покликані забезпечувати права національних меншин, що підкріплювалися законами «Про національні меншини в Україні», «Державною програмою розвитку культур національних меншин в Україні на період до 2000 року», «Державною програмою адаптації та інтеграції в українське суспільство депортованих кримських татар, осіб інших національностей, відродження і розвитку їхньої культури та освіти». З ухваленням Конституції України раціональні зміни відбулися у сфері мовної політики на загальнодержавному рівні: активізувалося нормативно-правове забезпечення функціонування державної мови. Другий етап українського державотворення відзначається конкретними заходами, спрямованими на законодавче закріплення нових явищ у мовно-політичному житті країни, на зміцнення позицій державної мови й розширення її соціально-політичного функціонування. У лютому 1997 року було створено Раду з питань мовної політики при Президентові України (ліквідовано восени 2001 року). Влітку того ж року було створено Департамент з мовної політики у структурі Державного комітету України у справах національностей та міграції (розформовано весною 2000 р.). Починаючи з 1997 і до початку 2000-х рр. у сфері мовної політики створювали і через деякий час ліквідували комісії, комітети, відділи, ради з функціонування мовного питання, але при цьому жодна посадова особа жодного разу не відзвітувала про досягнення і проблеми очолюваної нею структури, що варто кваліфікувати як ірраціональний підхід до здійснення мовної політики [1, с. 161-162].

Ірраціональним підходом до аналізу мовної політики можна вважати річну відсутність такого державного органу, який би відповідав за ефективний розвиток і функціонування мовного питання. Згідно з Указом Президента України «Про вдосконалення забезпечення реалізації державної мовної політики» від 05. 04. 2001 р. ці функції було покладено на Державний комітет інформаційної політики телебачення і радіомовлення. Але цей орган міг забезпечити виконання належних функцій у кращому разі лише у межах його компетенції, тобто у засобах масової інформації та книговидавництві. Проводилася координація і контроль за проведенням державної мовної політики у роботі органів державної влади та у галузі освіти, що були йому непідзвітні [13, с. 19].

Рішенням Конституційного Суду України від 12. 07. 2000 року Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» було визнано неконституційним через порушення процедури його підписання. Суд вирішив: 1. Визнати Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), від 24 грудня 1999 року N 1350-XIV [11]. Вдруге «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин», яка була створена з метою захисту прав і свобод людини, а також охорони регіональних мов або мов меншин Європи, які знаходяться під загрозою вимирання та утисків з боку панівних державних мов, була ратифікована 15 травня 2003 року. Так, до регіональних мов і мов, які потребують захисту, зараховано російську, білоруську, болгарську, гагаузьку, новогрецьку, ідиш, кримськотатарську, молдовську, німецьку, польську, румунську, словацьку, угорську та інші мови. Це положення по відношенню до тих мов, яким дійсно загрожує зникнення, є не зовсім коректним, оскільки окремі з них є офіційними діловими мовами у власних державах, а це означає, що вони не є такими, яких необхідно захищати як зникаючі. Опираючись на закон «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» проросійські політичні сили намагалися підняти статус лише російської мови.

Тому ратифікація цього закону була нав'язана лівими політичними силами і відбулася з порушенням регламенту, що обурило національно-демократичні політичні сили. Проросійські політичні сили зробили усе від них залежне, щоб на Півдні, Сході, а особливо в АР Крим, панувала не українська мова, а російська мова. Європейська хартія закликає держави, які її ратифікують, ставитися до офіційної або державної мови з повагою. Робиться акцент на тому, що охорона і розвиток регіональних мов або мов меншин ні в якому разі не повинні гальмувати функціонування і розвиток офіційних/державних мов, а тим більше загрожувати національному суверенітету і територіальній цілісності держави. Хартія підкреслює, що кожна держава, розробляючи власний варіант документа, має враховувати специфіку своєї держави. Регіональні мови або мови меншин, зазначені у Хартії, не можуть мати ні обмежень, ні переваг. Вона пропонує взяти під захист саме ті мови, які потребують відродження. В Україні – це гагаузька, караїмська, кримчацька, ромська, білоруська, ідиш і т. п. Разом із тим, Хартія не дає перелік мов, які мають бути захищені, і не визначає критерії, за якими має пропонуватися такий перелік. Вона залишає це право за державами, щоб вони могли врахувати специфіку розвитку мови кожної національної меншини окремо. Це є раціональною стороною Хартії, бо кожна мова є носієм певної культури, якщо мова зникає, то зникає і культура. Попавши у несприятливу ситуацію, сильна мова виживає, а слабка зникає, саме тому з кожним роком кількість мов у світі зменшується [5].

Раціональний характер Європейської хартії полягає у її конструктивному відношенні до усіх тих мов і культур, які знаходяться на межі зникнення. Раціональні наміри Хартії полягають у тому, щоб ці мови і культури захистити і зберегти. Тому у цьому документі нагадується, що кожна держава, яка його ратифікує, зобов'язується застосовувати положення до усіх регіональних мов або мов меншин, які вживаються у межах її території. За визначенням Європейської хартії термін «Регіональні мови або мови меншин» означає мови, що використовуються громадянами у межах їх території, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї країни. Але ж не всім мовам, зокрема і регіональним, загрожує зникнення, що вживаються у межах будь-якої держави. Одні з них є більш поширеними як всередині держави, так і за її межами, тому мають велику кількість мовців, інші – менш поширені, тому знаходяться на межі зникнення. До таких мов в окремих регіонах держави, зокрема на Кримському півострові, можна віднести і українську мову. Щодо стосується поняття «регіональна мова», то ні у Конституції України, ні в інших законах держави на той час його визначено не було [12, с. 73-84].

Ірраціональною стороною ухвалення закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» є створення конфліктної ситуації, яка виникла між полярними політиками, які представляють ліві і праві політичні сили. Праві симпатизують українській мові, ліві – російській. Цей закон створив основу для виникнення мовно-політичного сепаратизму, поставив під загрозу єдність українського і російського народів і територіальну цілісність держави. У цілому Європейська хартія, яка розроблялася Радою Європи, є цілком раціональною, оскільки її положення ґрунтуються на принципах демократії і культурного розмаїття мов. Водночас, Хартія застерігає, що охорона і розвиток регіональних мов або мов меншин (на діалекти її положення не розповсюджуються) не повинні обмежувати розвиток і функціонування офіційних мов. Вона пропонує державам-підписантам враховувати умови і традиції різних регіонів, що свідчить про позитивні сторони її природи [5].

Отже, виходячи з вищезазначеного, було б доцільно ухвалювати такі законодавчі акти, які б максимально відповідали національним інтересам; не пропонували використовувати російську мову як політичний важіль під час виборчих кампаній та неухильно дотримуватися виконання законів України, не спекулювати мовою при вирішенні важливих державних проблем; зобов'язати державних діячів послуговуватися українською мовою як державною при виконанні службових обов'язків; створити Державний комітет захисту, розвитку та поширення функціонування української мови, зокрема у

російськомовних регіонах країни, а також розробити Концепцію державної мовної політики, яка б дала можливість ефективно діяти у плані розвитку мовного законодавства та втілювати його у життя.

Література:

1. Білик Б. Проблеми державної мови в Україні (1989-2004 рр.) / Білик Б. // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2005. – Т. VI. – С. 160-164.
2. Величко Т. Про стан та чергові завдання впровадження Закону України «Про мови в Українській РСР» у системі Мінвузу України / Величко Т. – К.: УМК ВО, 1991.
3. Державна програма розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року. 01. 04. 97 № 1/12 – 587 / Поточний архів Науково-методичного центру вищої освіти МОН України.
4. Діак І. Хто захистить наш народ і державу: Комуністична партія України чи Українська комуністична партія? / Діак І. – К.: Наукове видання, 2000. – 262 с.
5. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Страсбург від 05.11.1992 // Збірник договорів Ради Європи. – К.: Парламентське видавництво, 2000. – С. 175-193.
6. Закон «Про мови в Українській РСР». – К.: Вид – во «Україна», 1991. – 16 с.
7. Закон України Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» // Освіта. – 1996. – 21 серпня.
8. Лист Головного навчально-методичного управління вищої освіти щодо організації вечірніх курсів з української мови. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4621. - Оп. 13. – Од. зб. 8655. – Арк. 22.
9. Про скасування Рішення № 2/9 Ради народних депутатів Луганської області «О приданні руському мові статусу офіційного мови с государственным». Архів Верховної Ради України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Од. зб. 2699. – Арк. 56, 60.
10. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України Про стан практичної підготовки студентів у вищих навчальних закладах // Інформаційний зб. Міністерства освіти і науки України. – 2001. – № 21.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.»// Голос України 30 грудня 1999.
12. Савойська С. Українська мова як державна: освіта, політика: Монографія / С.В.Савойська, В.Ф.Панібудьласка, А.М.Тугай; За ред. С.В.Савойської. – К.: Вища шк., 2009. – 319 с.
13. Тараненко О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні / Тараненко О. // Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 19-21.

Савойская С. В. Рациональный и иррациональный подходы к анализу языковой политики в отрасли языкового законодательства

В статье исследуются рациональный и иррациональный подходы к анализу языковой политики в отрасли языкового законодательства. Автор рассматривает нормативно-правовое обеспечение функционирования и развития языков национальных меньшинств и украинского языка как государственного в независимой Украине.

Ключевые слова: *языковая политика, рациональный и иррациональный подходы, отрасль, законодательство, нормативно-правовое обеспечение, национальные меньшинства, украинский язык, независимая Украина.*

Savoyskaja S. Rational and irrational approaches to the analysis of language policy in the industry language legislation

This article examines the rational and irrational approaches to the analysis of language policy in the industry language legislation. The author considers the regulatory support the functioning and development of languages of national minorities and Ukrainian as the state language in the independent Ukraine.

Keywords: *language policy, rational and irrational approaches, industry, legislation, regulatory support, national minorities, the Ukrainian language, independent Ukraine.*

УДК 324

Гнатко Микола Митрофанович,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Київського славистичного університету

**ПОЛІТИЧНИЙ МІФ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
МАНІПУЛЮВАННЯ**

Стаття присвячена аналізу явища політичного міфу як ефективного засобу реалізації соціально-психологічного маніпулювання суспільно-політичною свідомістю та політичною поведінкою великих мас людей з боку відповідних суб'єктів політичної діяльності.

Ключові слова: *політика, політичний міф, політико-психологічне маніпулювання, суспільно-політична свідомість, політична поведінка, інструмент політичного маніпулювання, механізм політичного маніпулювання, міфологічність політичного маніпулювання.*

Політична життєдіяльність будь-якого суспільства виявляє свою сутність, зокрема, через виборювання прихильності певних соціальних груп (в ідеалі – всього суспільства) до деяких ідей, суспільних цінностей, програм тощо політичного змісту, а також відповідних громадсько-політичних діячів. Для цього відповідний суб'єкт політичної активності має, так чи інакше, ефективно впливати на зазначені вище соціальні групи, причому впливати власне соціально-психологічним способом. Таких можливостей, якщо йдеться про основні типові засоби цього роду впливу, є три: переконування, навіювання і соціально-психологічне маніпулювання.

Об'єктивно найобґрунтованішим з них вважається, і небезпідставно, перший зі згаданих засобів, а саме переконування. Останнє, як відомо, ґрунтується на апеляції до причинно-наслідкових зв'язків з опорою на раціональне аргументування, наведення відповідних очевидних загальноновизнаних фактів, виразну логічність застосовуваних тверджень та мовленнєво-мислительного дискурсу, при цьому емоційність і вольові вияви в ході інтеракційного впливання практикуються обмеженою мірою, стримуються чи навіть усуваються, наскільки це можливо у міжлюдських контактах. І з позиції об'єкта переконування, з позиції його безпосередньо актуалізованих потреб і мотивів, такий вплив, порівняно з іншими основними його типами, є найадекватнішим, найбільш співвідносним з цими потребами і мотивами, оскільки, зокрема, неминуче раціонально апелює до них і до відповідних переконань, особистісних цінностей, уявлень цього об'єкта.

При цьому цілком очевидно, що у різних людей відповідні потреби, мотиви, особистісні цінності, переконання і уявлення можуть і, як правило, бувають зовсім різними. Тому політичний вплив, який завжди спрямовується на значні маси людей, спираючись на переконування як на основний упливальний засіб, зіштовхується з необхідністю апелювати до часто-густо зовсім розбіжних раціональних змістів. Іншими словами, переконування у